

اخلاق

فصلنامه علمی - ترویجی در حوزه اخلاق

سال هفتم، شماره ۲۶، پیاپی ۴۸، تابستان ۱۳۹۶

صفحات ۱۷۹-۱۹۷

AKHLAGH
Religious Extension Quarterly
No.26/ SUMMER 2017/Seventh Year

بررسی نقش واسطه‌ای تاب‌آوری میان همسردهاری اسلامی و رضایت زناشویی

کارمندان شهرداری یزد

مهديه شکاری پور، * کاظم برزگر**

چکیده

پژوهش حاضر با هدف بررسی نقش واسطه‌ای تاب‌آوری میان همسردهاری اسلامی و رضایت زناشویی کارمندان شهرداری یزد انجام گرفت. نمونه پژوهش ۱۴۰ زوج بودند که به روش نمونه‌گیری تصادفی انتخاب شدند. این زوج‌ها به کمک پرسشنامه‌های تاب‌آوری کانرو دیویدسون (CD-RISC) و رضایت زناشویی انریچ (ENRICH) و همسردهاری اسلامی بررسی شدند. داده‌ها با استفاده از ضریب همبستگی پیرسون، رگرسیون چندگانه به شیوه همزمان و آزمون t مستقل تحلیل شد. نتایج نشان داد میان همسردهاری اسلامی و رضایت زناشویی زوج‌ها، میان همسردهاری اسلامی و تاب‌آوری زوج‌ها و همچنین، میان تاب‌آوری و رضایت زناشویی زوج‌ها رابطه مثبت و معنادار وجود دارد. نتایج تحلیل رگرسیون معلوم کرد همسردهاری اسلامی نقش معناداری در پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان دارد و تاب‌آوری در ارتباط همسردهاری اسلامی با رضایت زناشویی، نقش واسطه‌ای ندارد. در نتیجه، می‌توان با آموزش‌های اسلامی درباره همسردهاری، بر میزان رضایت زناشویی افزود.

* استادیار. فوق لیسانس روانشناسی عمومی.

mahdieh.shekaripoor@gmail.com

** استادیار دانشکده روانشناسی و علوم پرديس علوم انسانی و اجتماعی دانشگاه یزد.

k.barzeyer@yazd.ac.ir

تاریخ تأیید: ۱۳۹۵/۰۴/۱۰

تاریخ دریافت: ۱۳۹۴/۱۲/۱۳

واژگان کلیدی

تاب‌آوری، رضایت زناشویی، همسررداری اسلامی.

مقدمه

خانواده ایرانی - اسلامی، خانواده‌ای است که عناصر اجتماعی و فرهنگی تشکیل‌دهنده آن از ویژگی‌های مطلوب تاریخی خانواده ایرانی و آموزه‌های دین اسلام برآمده است. این الگومدعی است براساس آموزه‌های دینی و با توجه هم‌زمان به مقتضیات خانواده در ابعاد اجتماعی و فرهنگی ایران، می‌توان خانواده‌هایی سالم و اخلاقی بنیان نهاد. برای دستیابی به چنین شرایطی باید سبک زندگی ایرانی اسلامی در جامعه رواج یابد. آیین همسررداری براساس آموزه‌های اسلامی دارای مبانی مذهبی است و به همسران کمک می‌کند تا به شناختی عمیق از یکدیگر دست یابند.

مهم‌ترین وظیفه زن و شوهر در آغاز زندگی، شناخت یکدیگر و بعد، یادگرفتن آیین همسررداری است. همسررداری یعنی زن‌داری و شوهرداری و این‌که زن و شوهر یکدیگر را بشناسند، با طرز تفکر، اخلاق، خواسته‌ها، تمایلات و توان جسمی یکدیگر آشنا شوند (امینی، ۱۳۸۶). پژوهشگران رابطه نزدیکی میان مذهب و خانواده پیش‌بینی می‌کنند. مذهب و پایبندی به آن، به‌ویژه در جامعه اسلامی ما، از موضوعاتی است که ذهن پژوهشگران را به این موضوع معطوف می‌دارد که رضامندی از زندگی زناشویی در سایه تعالیم الهی و پایبندی به آن چگونه است و آیا پایبندی به مذهب می‌تواند تأثیری در سطح رضایت از زندگی زناشویی داشته باشد یا نه (مصلحی، ۱۳۹۱). جوامع اسلامی نسبت به کشورهای غیراسلامی، برای حفظ حریم طرف مقابل و پایداری زندگی زناشویی اهمیت بیشتری قائل هستند. این موضوع نشان‌دهنده خاصیت دینداری، مذهبی بودن و رعایت احکام الهی است (منجری و همکاران، ۱۳۹۰).

بوردرس و همکاران او (۲۰۰۷) اختلاف سطح دینداری را از عوامل ایجاد اختلافات زناشویی دانسته و گفته‌اند: «زوج‌هایی که از نظر مذهبی به هم نزدیک یا مشابه بودند، رضایت زناشویی بیشتری را تجربه کردند.» تای لورکوردیس و الیسون (۲۰۰۵) به این نتیجه رسیدند که زوج‌هایی که از نظر سطوح مذهبی متفاوتند، اختلافات زناشویی بیشتری دارند و این ناسازگاری زناشویی به مراتب بر همه جوانب زندگی مشترکشان از جمله رابطه جنسی، وضعیت اقتصادی، اوقات فراغت و انجام دادن کارهای خانه تأثیر می‌گذارد.

کیم (۲۰۰۷) بیان کرده است که توجه به باورهای مذهبی طی زمان می‌تواند در بهبود روابط زن و شوهر ناسازگار، مفید واقع شود؛ به گونه‌ای که به همدیگر وفادارتر باشند. این، همان رضایت زناشویی است. رضایت زناشویی فرآیندی است که طی زندگی مشترک به وجود می‌آید؛ زیرا لازمه آن انطباق سلیقه‌ها، شناخت ویژگی‌های شخصیتی، ایجاد قواعد رفتاری و شکل‌گیری الگوهای مرادده‌ای است (گریف، ۲۰۰۰). رضایت زناشویی وضعیتی است که در آن زن و شوهر در بیشتر مواقع احساس خوشبختی، رضایت از ازدواج و رضایت از همدیگر دارند (کارنی و برادباری، ۲۰۰۲).

از منظر دینی، رضایتمندی زناشویی حالتی است که در آن زن و شوهر از ازدواج با یکدیگر و با هم بودن، احساس طمأنینه و آرامش داشته باشند (روم، ۲۱). متون دینی و فرهنگی اسلامی مملو از آیات و روایاتی است که می‌توانند راهنمای بسیار خوبی در این باره باشند. یکی از سجایا و ارزش‌های مهم اخلاقی که در دین اسلام به آن سفارش شده، حلم است که در روان‌شناسی از آن با اصطلاح «تاب‌آوری» یاد می‌شود. شواهد پژوهشی نشان می‌دهد تاب‌آوری می‌تواند سلامت روان افراد را حفظ کند و ارتقا دهد (پینکورات، ۲۰۰۹). تاب‌آوری، الگویی نسبتاً پایدار برای عملکرد سلامتی بعد از آسیب فقدان (از دست دادن) است. اهمیت تاب‌آوری به این است که تأثیر حوادث ناگوار را کم می‌کند یا از بین می‌برد و سلامت روان افراد را حفظ می‌کند. البته تاب‌آوری فقط پایداری در برابر آسیب‌ها یا وضعیت تهدیدکننده نیست؛ به عبارت دیگر، منظور از تاب‌آوری حالتی انفعالی در رویارویی با شرایط خطرناک نیست، بلکه شرکت فعال و

سازنده در محیط پیرامون خود است (فریدریکسون، ۲۰۰۴). تاب‌آوری عاملی است که به افراد در مواجهه و سازگاری با موقعیت‌های پرتنش کمک می‌کند و آن‌ها را از آسیب ناشی از اختلالات روان‌شناختی و مشکلات زندگی مصون می‌دارد (ایزدی‌نیا و همکاران، ۲۰۱۰). ناسازگاری‌ها و اختلافات زن و شوهرها - چه به طلاق بینجامد و چه به طور فرسایشی کشمکش‌های طاقت‌فرسایی را به بار آورد آثار روانی - اجتماعی زیادی مانند افسردگی، احساس پوچی، ناامیدی و از خود بیگانگی را هم برای زوجین و هم برای فرزندان آن‌ها در پی دارد و ضربات مهلکی بر پیکر جامعه وارد می‌آورد (دانش، ۱۳۸۵). استحکام بنیان خانواده در گرو ازدواج و روابط زناشویی پایدار است؛ زیرا سلامت و پویایی خانواده در سلامتی و شادابی زوجین ریشه دارد و بنابراین می‌توان زوج را نیروی محرک و جهت‌دهنده خانواده محسوب کرد (رحمت‌اللهی و همکاران، ۱۳۸۵). همچنین، تاب‌آوری می‌تواند در بالا بردن سطح بهداشت روانی افراد تأثیر به‌سزایی داشته باشد. هفتاد آیه درباره صبر و آثار آن در زندگی فردی، اجتماعی و خانوادگی نازل شده است. به اعتقاد بعضی از مفسران، بر هیچ‌یک از فضایل انسانی به این اندازه تأکید نشده است.

اخیراً تاب‌آوری، به معنای توانایی سازگار شدن در مواجهه با آسیب‌های روحی، گرفتاری‌ها، مصیبت‌ها و حتی عوامل اضطراب‌آور، توجه زیادی را به خود جلب کرده است. ناصر (۱۳۹۰) در پژوهش خود نشان داد میزان تعهد زناشویی در افرادی که دارای تقیّدات مذهبی بیشتری هستند، به‌طور معناداری بیش از کسانی است که تقیّد مذهبی کمتری دارند. همچنین، تقیّد مذهبی، عاملی اساسی در افزایش میزان رضایت و تعهد زناشویی است. بر اساس مطالعات شعبانی (۱۳۸۹)، آموزش آیین همسرمداری بر اساس آموزه‌های اسلامی به‌طور معناداری موجب افزایش میزان رضایت زناشویی و رابطه جنسی و موفقیت در رفع تعارض زوج‌ها می‌شود. پژوهش فرهانیان (۱۳۸۹) نشان داد آموزش شناختی- رفتاری موجب افزایش رضایت زناشویی و سازگاری زناشویی در زنان جوان متأهل می‌شود. علاوه بر این، معلوم شد آموزش حقوق همسرمداری اسلامی موجب افزایش

رضایت زناشویی و نیز افزایش سازگاری زناشویی در زنان جوان متأهل می‌گردد. اصغری و قاسمی (۱۳۹۳) در پژوهش خود نشان دادند هوش اخلاقی با رضایت زناشویی و اخلاقیات و گرایش‌های مذهبی با رضایت زناشویی رابطه مثبت و معناداری دارد. آن‌ها دریافتند روابط مبتنی بر اخلاقیات به طور معناداری می‌تواند ۲۳ درصد از واریانس رضایت زناشویی را پیش‌بینی کند. خندان دل و کاویان‌فر (۱۳۹۴) به این نتیجه رسیدند که اعتماد در روابط بین فردی و تاب‌آوری خانواده با رضایت زناشویی همبستگی مثبت و معناداری دارد. همچنین، آن‌ها دریافتند سازه‌های حل تعارض و رضایت زناشویی می‌توانند تغییرات مربوط به تاب‌آوری را به طور معناداری پیش‌بینی کنند. کلانترکوشه و همکاران (۲۰۱۴) در مطالعه خود معلوم کردند میزان معنویت، پیش‌بینی‌کننده میزان رضایت از زندگی است. یافته‌های این پژوهش نشان داد رضایت از زندگی در زنان متأهل بیش از زنان مجرد است. پژوهش قدمی و خلعتبری (۲۰۱۵) نشان داد خوش‌بینی، تاب‌آوری و رضایت زناشویی با یکدیگر در پیوند هستند و خوش‌بینی و تاب‌آوری به طور مثبت و معناداری بر رضایت زناشویی تأثیر می‌گذارد.

به دلیل اهمیت تشکیل خانواده و با توجه به اسلامی بودن جامعه، این پژوهش به دنبال آن است که همسردهی اسلامی و رضایت زناشویی را با در نظر گرفتن تاب‌آوری به منزله متغیر واسطه‌ای که از فضایل اخلاقی و اسلامی به شمار می‌رود، بررسی کند. طبق شواهد نظری و تجربی موجود، سؤال اصلی پژوهش عبارت است از: «آیا تاب‌آوری در ارتباط میان همسردهی اسلامی و رضایت زناشویی کارمندان نقش واسطه‌ای دارد؟» فرضیه‌های پژوهش عبارت است از:

- ۱) میان همسردهی اسلامی و رضایت زناشویی کارمندان مرد، رابطه وجود دارد.
- ۲) میان همسردهی اسلامی و تاب‌آوری کارمندان، رابطه وجود دارد.
- ۳) میان تاب‌آوری و رضایت زناشویی کارمندان، رابطه وجود دارد.
- ۴) همسردهی اسلامی و تاب‌آوری در پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان شهرداری

یزد نقش دارند.

روش تحقیق

این پژوهش از نظر هدف، جزو پژوهش‌های کاربردی و از نظر روش، جزو پژوهش‌های توصیفی-همبستگی محسوب می‌شود. جامعه آماری این پژوهش را کارمندان شهرداری یزد تشکیل داده‌اند. با استفاده از روش نمونه‌گیری تصادفی ساده، ۲۸۰ نفر (۱۴۰ زوج) که دست کم یکی از آن‌ها کارمند شهرداری بود، برای نمونه آماری این پژوهش انتخاب شدند.

ابزار پژوهش

پرسشنامه رضایت زناشویی

در این پژوهش از پرسشنامه رضایت زناشویی انریچ (۱۹۹۷). فرم کوتاه (۴۷ سؤالی) این پرسشنامه که در ایران هنجاریابی شده است استفاده شد. پیش از این، سلیمانیان (۱۳۷۹) در پژوهشی با عنوان «بررسی تفکرات غیرمنطقی بر نارضایتی زناشویی» این پرسشنامه را اعتباریابی کرده است. پرسشنامه به صورت پنج‌گزینه‌ای لیکرت در نظر گرفته شده است و به هر گزینه از یک تا پنج امتیاز داده می‌شود. اولسون و همکارانش، اعتبار این پرسشنامه را با روش ضریب آلفا، ۰/۹۲ گزارش کرده‌اند. وادسپای (۱۹۹۸) درباره روایی و اعتبار این آزمون تحقیقات گسترده‌ای انجام داده است. خلاصه نتایج پژوهش‌های وی به شرح زیر است: میزان پایایی آزمون به روش آزمون و آزمون مجدد بین ۶۵٪ تا ۹۴٪ است. میزان همسانی درونی بر اساس آلفای کرونباخ ۶۹٪ تا ۹۷٪ و میزان توانایی تمیز و طبقه‌بندی ۹۰/۹٪ است.

پرسشنامه تاب‌آوری

ابزار سنجش تاب‌آوری در این پژوهش، مقیاس کانرو دیویدسون (۲۰۰۳) است. کانرو دیویدسون (۲۰۰۳)، این پرسشنامه را با مرور منابع پژوهشی ۱۹۷۹ تا ۱۹۹۱ در حوزه تاب‌آوری تهیه کردند (به نقل از: محمدی، ۱۳۸۴). پرسشنامه کانرو دیویدسون یک ابزار ۲۵ سؤالی است که سازه تاب‌آوری را در اندازه‌های پنج‌درجه‌ای لیکرت از صفر تا چهار

می‌سنجد. کمترین نمره تاب‌آوری آزمودنی در این مقیاس، صفر و بیشترین نمره آن ۱۰۰ است. نتایج مطالعات مقدماتی مربوط به ویژگی‌های روان‌سنجی این مقیاس، اعتبار و روایی آن را تأیید کرده است (کانر و دیویدسون، ۲۰۰۳، به نقل از: بشارت و عباسپور دوپلانی، ۱۳۸۹). اعتبار و روایی فرم فارسی مقیاس تاب‌آوری نیز در مطالعات مقدماتی نمونه‌های بهنجار و بیمار بررسی و تأیید شده است (بشارت، ۱۳۸۶، به نقل از: بشارت و عباسپور دوپلانی، ۱۳۸۹). محمدی (۱۳۸۴)، این پرسشنامه را برای استفاده در ایران هنجار کرده است. ضریب پایایی که برای این پرسشنامه برآورد کردند ۰/۸۹٪ و روایی آن به شیوه تحلیل عاملی ۰/۸۷٪ گزارش شده است.

پرسشنامه همسردهی اسلامی

برای سنجش همسردهی اسلامی از پرسشنامه محقق ساخته زن‌داری اسلامی و شوهردهی اسلامی استفاده شد. پرسشنامه زن‌داری شامل ۸۵ سؤال و پرسشنامه شوهردهی اسلامی شامل ۷۵ سؤال است. این پرسشنامه‌ها در یک مقیاس لیکرت چهاربخشی (اصلاً، کم، متوسط، زیاد، خیلی زیاد)، همسردهی اسلامی را می‌سنجند. این پرسشنامه ساخته دکتر فلاح و همکاران او در سال ۱۳۹۲ است.

نحوه نمره‌گذاری سؤالات پرسشنامه زن‌داری بدین ترتیب است: سؤالات ۱ تا ۵۹ به صورت صفر تا چهار (اصلاً: ۰، کم: ۱، ...، ۴) و سؤالات ۶۰ تا ۸۵ به صورت معکوس (اصلاً: ۴، کم: ۳، ...) نمره‌گذاری می‌شوند. در این پرسشنامه بیشترین نمره ۳۴۰ و کمترین نمره صفر است. در پرسشنامه شوهردهی اسلامی، سؤالات ۱ تا ۵۱ به صورت صفر تا چهار (اصلاً: صفر، کم: ۱ و ...) و سؤالات ۵۲ تا ۷۵ به صورت معکوس (اصلاً: ۴، کم: ۳ و ...) نمره‌گذاری می‌شوند. در این پرسشنامه کمترین نمره صفر و بیشترین نمره ۳۰۰ است.

پایایی پرسشنامه به وسیله آلفای کرونباخ محاسبه شد که برای زن‌داری ۰/۹۱ و برای شوهردهی ۰/۸۹ به دست آمد. فلاح و همکارانش (۱۳۹۲) روایی پرسشنامه همسردهی اسلامی (زن‌داری و شوهردهی) را مطلوب گزارش کردند. در جدول (الف)، پایایی ابزار پژوهش آمده است:

جدول الف: پایایی ابزار پژوهش

متغیر	تعداد سؤال	مقیاس	آلفا
شوهرداری اسلامی	۷۵	کیفی - ترتیبی	۰/۸۹۳
زن داری اسلامی	۸۵	کیفی - ترتیبی	۰/۹۱۹
تاب‌آوری	۲۵	کیفی - ترتیبی	۰/۹۱۴
رضایت زناشویی	۴۷	کیفی - ترتیبی	۰/۹۰۳

شیوه اجرا

در این پژوهش برای جمع‌آوری مبانی نظری موضوع از روش کتابخانه‌ای استفاده شده است. این روش برای مطالعه ادبیات موضوع و بررسی پیشینه پژوهش و نظراتی که راجع به موضوع وجود دارد و نیز برای فراهم آوردن چارچوبی مناسب برای مطالعه موضوع، انتخاب شده است. همچنین، برای جمع‌آوری اطلاعات لازم برای آزمون فرضیات پژوهش از روش میدانی استفاده شد. بررسی میدانی شامل توزیع پرسشنامه‌هایی است که از میان کارمندان شهرداری یزد به‌طور تصادفی به ۲۸۰ نفر داده شد و بعد از یک هفته جمع‌آوری شد. هدف از این کار، کسب اطلاعات درباره رد یا تأیید فرضیه‌های این تحقیق بود.

یافته‌های تحقیق

یافته‌های توصیفی این پژوهش شامل شاخص‌های آماری از قبیل میانگین و انحراف معیار نمرات مربوط به متغیرهای زن داری اسلامی، تاب‌آوری و رضایت زناشویی کارمندان شهرداری یزد است که در جداول زیر آمده است.

جدول ۱: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای زن‌داری اسلامی، تاب‌آوری و رضایت زناشویی کارمندان مرد شهرداری یزد

متغیر	تعداد آزمودنی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف معیار
زن‌داری اسلامی	۱۴۰	۱۵۰	۳۲۹	۲۲۱.۷۰	۵۶.۸۴
تاب‌آوری	۱۴۰	۳۰	۹۸	۶۵.۹۰	۱۳.۹۲
رضایت زناشویی	۱۴۰	۱۰۰	۲۰۹	۱۵۵.۷۸	۳۰.۷۶

جدول ۲: میانگین و انحراف استاندارد متغیرهای شوهرداری اسلامی، تاب‌آوری و رضایت زناشویی کارمندان زن شهرداری یزد

متغیر	تعداد آزمودنی	حداقل نمره	حداکثر نمره	میانگین	انحراف معیار
شوهرداری اسلامی	۱۴۰	۶۲	۲۰۹	۱۳۷.۷۳	۲۸.۲۱
تاب‌آوری	۱۴۰	۱۹	۱۰۸	۶۳.۲۲	۱۵.۷۶
رضایت زناشویی	۱۴۰	۱۰۰	۲۱۲	۱۵۰.۵۹	۲۶.۹۰

آزمون فرضیه‌ها

فرضیه اصلی: تاب‌آوری در ارتباط موجود میان همسردهی و رضایت زناشویی کارمندان نقش واسطه‌ای دارد.

روابط واسطه‌ای با استفاده از روش بارون وکنی (۱۹۸۶) و بررسی سه الگوی رگرسیونی آزموده می‌شوند. از آزمون سوبل (۱۹۸۲) نیز برای تعیین معناداری مسیرهای غیرمستقیم متغیر مستقل بر متغیر وابسته از طریق متغیر میانجی استفاده می‌گردد.

با توجه به نتایج جدول (۳)، شروط رابطه واسطه‌ای برقرار نیست؛ زیرا متغیر تاب‌آوری در پیش‌بینی رضایت زناشویی زنان نقش معناداری ندارد؛ لذا نمی‌تواند نقش واسطه‌ای نیز داشته باشد. با توجه به نتایج جدول (۵) شروط رابطه واسطه‌ای برقرار نیست؛ زیرا متغیر تاب‌آوری در پیش‌بینی رضایت زناشویی مردان نقش معناداری ندارد؛ لذا نمی‌تواند نقش واسطه‌ای نیز داشته باشد. در نتیجه، تاب‌آوری در ارتباط میان همسردهی و رضایت زناشویی کارمندان نقش واسطه‌ای ندارد.

جدول ۳: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان زن

سطح معناداری	F	ضریب تعیین تعدیل یافته	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	مدل
۰/۰۰۰۱	۸/۸۳	۰/۱۰	۰/۱۱	۰/۳۴	۱

جدول ۴: ضرایب بتا و آزمون معناداری t برای متغیرهای پیش‌بین

سطح معناداری	T	ضرایب بتا	B	متغیر
۰/۰۰۰۱	۳/۶۵	۰/۳۰	۰/۲۹	شوهرداری اسلامی
۰/۲۸۹	۱/۰۶	۰/۰۸۹	۰/۱۵	تاب‌آوری

جدول ۵: نتایج تحلیل رگرسیون چندگانه برای پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان مرد

سطح معناداری	F	ضریب تعیین تعدیل یافته	ضریب تعیین	ضریب همبستگی	مدل
۰/۰۰۰۱	۱۶/۸۵	۰/۲۸	۰/۲۹	۰/۵۴	۱

جدول ۶: ضرایب بتا و آزمون معناداری t برای متغیرهای پیش‌بین

سطح معناداری	T	ضرایب بتا	B	متغیر
۰/۰۰۰۱	۵/۱۳۹	۰/۴۹۶	۰/۳۷	زنداری اسلامی
۰/۱۹۴	۱/۳۰	۰/۱۲۶	۰/۲۵	تاب‌آوری

فرضیه اول: بین همسردهی اسلامی و رضایت زناشویی کارمندان، رابطه معنادار وجود دارد. منظور از همسردهی، زنداری اسلامی و شوهردهی اسلامی است. همان‌گونه که جدول (۷) نشان می‌دهد، میان زنداری اسلامی با رضایت زناشویی کارمندان مرد، رابطه مثبت و معنادار وجود دارد ($r = ۰/۵۳$, $p < ۰/۰۱$). این بدان معناست

که افزایش نمره‌ی زن‌داری اسلامی با افزایش نمره‌ی رضایت زناشویی کارمندان مرد شهرستان یزد همراه است. همچنین، بین شوهر‌داری اسلامی با رضایت زناشویی کارمندان زن، رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد ($r=0/33, p<0/01$)؛ یعنی افزایش نمره‌ی شوهر‌داری اسلامی با افزایش نمره‌ی رضایت زناشویی کارمندان زن شهرستان یزد همراه است؛ بنابراین، فرضیه‌ی اول تأیید می‌شود.

جدول ۷: ضرایب همبستگی بین متغیرهای شوهر‌داری و زن‌داری اسلامی، تاب‌آوری و رضایت زناشویی کارمندان

متغیرها	شوهر‌داری اسلامی	زن‌داری اسلامی	تاب‌آوری مردان	تاب‌آوری زنان	رضایت زناشویی
شوهر‌داری	۱				
زن‌داری اسلامی		۱			
تاب‌آوری	**۰/۲۶	*۰/۲۵	۱		
رضایت زناشویی	**۰/۳۳	**۰/۵۳	*۰/۲۱	*۰/۱۶۸	۱

* $P<0/05$ ، ** $P<0/01$

فرضیه‌ی دوم: بین همسر‌داری اسلامی و تاب‌آوری کارمندان، رابطه‌ی معنادار وجود دارد. همان‌گونه که جدول (۷) نشان می‌دهد، زن‌داری اسلامی با تاب‌آوری کارمندان مرد، رابطه‌ی مثبت و معناداری دارد ($r=0/25, p<0/05$)؛ یعنی افزایش نمره‌ی زن‌داری اسلامی با افزایش نمره‌ی تاب‌آوری کارمندان مرد شهرستان یزد همراه است. بین شوهر‌داری اسلامی با تاب‌آوری کارمندان زن، رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد ($r=0/26, p<0/01$). این بدان معناست که افزایش نمره‌ی شوهر‌داری اسلامی با افزایش نمره‌ی تاب‌آوری کارمندان زن شهرستان یزد همراه است؛ لذا، فرضیه‌ی دوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

فرضیه‌ی سوم: میان تاب‌آوری و رضایت زناشویی کارمندان، رابطه‌ی معنادار وجود دارد. بر اساس جدول (۷)، بین تاب‌آوری و رضایت زناشویی کارمندان مرد، رابطه‌ی مثبت و معنادار وجود دارد ($r=0/21, p<0/05$)؛ بدین معنا که افزایش نمره‌ی تاب‌آوری با افزایش نمره‌ی رضایت زناشویی کارمندان مرد همراه است.

ازسوی دیگر، میان تاب‌آوری و رضایت زناشویی کارمندان زن نیز رابطه مثبت و معنادار وجود دارد ($r=0/168, p<0/05$)؛ یعنی افزایش در نمره تاب‌آوری با افزایش در نمره رضایت زناشویی کارمندان زن همراه است؛ پس، فرضیه سوم پژوهش نیز تأیید می‌شود.

فرضیه چهارم: همسر داری اسلامی و تاب‌آوری در پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان، نقش معنادار دارند.

برای آزمون این فرضیه از تحلیل رگرسیون چندگانه به روش هم‌زمان با حضور متغیرهای شوهر داری اسلامی و تاب‌آوری استفاده شد تا نمره رضایت زناشویی کارمندان زن پیش‌بینی شود. چنان‌که جدول‌های (۳) و (۴) نشان می‌دهند، متغیرهای پیش‌بین جمعاً ۱۱ درصد از واریانس رضایت زناشویی کارمندان زن را تبیین می‌کنند و از میان این متغیرها تنها شوهر داری اسلامی در پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان زن، نقش معناداری دارد. جهت ضرایب بتا نشان می‌دهد شوهر داری اسلامی در پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان زن، نقش مثبت دارد. این بدان معناست که هرچه زنان در امر شوهر داری از شیوه‌های اسلامی بهره بگیرند، از رضایت زناشویی بیشتری برخوردار می‌شوند.

همچنین برای پیش‌بینی نمره رضایت زناشویی کارمندان مرد از متغیرهای زن داری اسلامی و تاب‌آوری استفاده شد. طبق جدول‌های (۵) و (۶)، متغیرهای پیش‌بین جمعاً ۲۹ درصد از واریانس رضایت زناشویی کارمندان مرد را تبیین می‌کنند و از میان این متغیرها، تنها زن داری اسلامی در پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان مرد، نقش معناداری دارد. جهت ضرایب بتا بیانگر آن است که زن داری اسلامی در پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان مرد، نقش مثبت دارد؛ به عبارتی، هرچه مردان در امر زن داری به شیوه‌های اسلامی متوسل شوند، به رضایت زناشویی بیشتری دست می‌یابند.

نتیجه

هدف از این پژوهش بررسی نقش واسطه‌ای تاب‌آوری در رابطه میان همسردهی اسلامی و رضایت زناشویی کارمندان شهرداری یزد بود. نتایج پژوهش نشان داد زن‌داری اسلامی با رضایت زناشویی کارمندان مرد، رابطه معنادار دارد. این نتایج با یافته‌های فرهانیان (۱۳۸۹) و شعبانی (۱۳۸۹) هم‌خوانی دارد. به‌گفته ویلیامز و لاور (۲۰۰۳)، زوج‌هایی که تجانس مذهبی داشتند، رضایت زناشویی بیشتری را گزارش کردند. اسلام همان‌گونه که در واگذاری هر مسئولیتی بر صلاحیت فکری و اخلاقی فرد مسئول تأکید دارد، در مسئله سپردن ریاست خانواده به مرد نیز تأکیدات، تمهیدات و حتی تهدیداتی دارد تا او را بر صراط مستقیم و مرز عدالت قرار دهد. مردی که از راهکارهای اسلامی برای همسردهی خود استفاده می‌کند، اول رضایت خدا و بعد رضایت همسرش را جلب می‌کند. این پژوهش نشان داد زن‌داری اسلامی با تاب‌آوری کارمندان مرد، رابطه معنادار دارد. این بدین معناست که هرچه مردان از شیوه اسلامی برای همسردهی در زندگی زناشویی خود بهره بگیرند، در سازگاری با مشکلات و حل و فصل آن‌ها توانا تر خواهند شد. صبر از مهم‌ترین ارکان ایمان است. پیامبر اکرم صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَآلِهِ وَسَلَّمَ فرمودند: «هر مردی بر بده اخلاقی همسرش صبر کند، خداوند متعال برای صبر بر هر بده اخلاقی، ثواب ایوب را در بلایا به او عطا می‌فرماید.» در نتیجه، مردی که زن‌داری اسلامی را الگوی خود قرار داده است، می‌تواند تاب‌آوری را در خود به وجود آورد و رشد دهد. همچنین، این پژوهش نشان داد تاب‌آوری با رضایت زناشویی کارمندان مرد، رابطه معنادار دارد. این نتیجه با یافته‌های خندان‌دل و کاویان‌فر (۱۳۹۴) و خلعتبری و بهاری (۱۳۸۹) هم‌خوانی دارد. در توجیه این یافته می‌توان گفت تاب‌آوری، اضطراب را محدود نمی‌کند و مشکلات زندگی را از بین نمی‌برد، بلکه به افراد قدرت می‌دهد تا با مشکلات پیش رو به خوبی مقابله کنند و با جریان زندگی پیش بروند. بنابراین، فردی که دارای ویژگی تاب‌آوری است، می‌تواند از زندگی زناشویی خود رضایت داشته باشد. تاب‌آوری راه‌حلی امیدبخش و خوشایند است (خلعتبری و بهاری، ۱۳۸۹).

از دیگر یافته‌های این پژوهش، رابطه مثبت و معنادار شوهرداری اسلامی با رضایت زناشویی کارمندان زن است که این نتیجه با یافته‌های رضاپور (۱۳۹۲) و هیتون و پرت (۲۰۰۴) هم خوانی دارد. زنی که با الگوی اسلامی زندگی می‌کند، حتی اگر از جانب همسرش محبتی نبیند، بی قید و شرط و فقط برای رضای خدا به او محبت می‌کند؛ زیرا به خشنودی خدا و پاداش اخروی عمل خود آگاه است.

یافته دیگر این پژوهش رابطه مثبت و معنادار شوهرداری اسلامی با تاب‌آوری کارمندان زن است. دلیل بسیاری از اختلافات و مشاجراتی که مقدمه فروپاشی خانواده‌هاست، نداشتن الگوی مناسب در اداره خانواده است؛ لذا همسر داری اسلامی که برگرفته از قرآن، احادیث و منابع دینی است، می‌تواند نقش به‌سزایی در پایداری خانواده داشته باشد. زنی که شوهرداری اسلامی را الگوی خود قرار داده است، با بهره‌گیری از آیات و احادیث و روایات می‌تواند تاب‌آوری را که یکی از آموزه‌های اخلاقی و دینی است، در وجود خود تقویت کند.

یافته بعدی پژوهش این است که تاب‌آوری با رضایت زناشویی کارمندان زن، رابطه مثبت و معنادار دارد. این یافته با نتایج پژوهش‌های جوکار (۱۳۹۲) و میکائیلی و همکاران (۱۳۹۱) هم خوانی دارد. تاب‌آوری از عوامل مؤثر در رضایت از زندگی است. تاب‌آوری نه تنها به معنای مقابله با مشکلات در رویدادهای ناگوار است، بلکه پاسخی انعطاف‌پذیر به فشارهای زندگی روزانه است. در نتیجه، زنی که ویژگی تاب‌آوری را در خود تقویت کرده است، می‌تواند از زندگی زناشویی خود رضایت داشته باشد.

از دیگر یافته‌های این پژوهش این است که زن‌داری اسلامی نقش معناداری در پیش‌بینی رضایت زناشویی کارمندان مرد شهرداری یزد دارد. این نتیجه با یافته‌های پری (۲۰۰۶)، محمودزاده و همکاران (۱۳۸۸)، ددلی و کاسینسکی (۲۰۰۶) و رایینسون و بلانتون (۲۰۰۵) هم خوانی دارد.

یادآوری می‌شود پژوهش حاضر در شهرداری انجام شده است؛ مردم این شهر از نظر بُعد معنوی قوی هستند و به دین و رعایت اصول و ارکان اسلامی اهمیت زیادی می‌دهند.

از این رو، زن داری اسلامی در میان متغیرهای دیگر می‌تواند نقش مؤثرتری در رضایت زناشویی داشته باشد.

یافته بعدی بیانگر آن است که شوهرداری اسلامی در پیش بینی رضایت زناشویی کارمندان زن شهرداری یزد، نقش دارد. با توجه به این که شهر یزد به شهرداری‌العباده معروف است و حضور زنان در مجالس مذهبی بیشتر است و به امور دینی و شرعی اهتمام می‌ورزند، شوهرداری اسلامی از میان این متغیرها می‌تواند در پیش بینی رضایت زناشویی کارمندان زن نقش معناداری داشته باشد.

همچنین، تاب‌آوری در ارتباط میان زن داری اسلامی و رضایت زناشویی کارمندان مرد شهرداری یزد، نقش واسطه‌ای ندارد. احتمالاً در رابطه زن داری اسلامی با رضایت زناشویی کارمندان شهرداری یزد، متغیرهای میانجی دیگری هستند که درصد بیشتری از واریانس رضایت زناشویی را تبیین کنند. برومن (۲۰۰۰) معتقد است سن، مذهب و درآمد عواملی هستند که بر رضایت زناشویی تأثیر دارند. به طور خلاصه پژوهشگران عوامل زیر را در رضایت زناشویی مؤثر می‌دانند: ۱. عوامل شناختی؛ ۲. عوامل هیجانی؛ ۳. عوامل بیولوژیکی؛ ۴. الگوهای رفتاری؛ ۵. حمایت اجتماعی؛ ۶. خشونت؛ ۷. وجود فرزند؛ ۸. تاریخچه زندگی و ویژگی‌های فردی؛ ۹. اضطراب؛ ۱۰. مسائل اقتصادی؛ ۱۱. مذهب؛ ۱۲. نوع رابطه زوج‌ها؛ ۱۳. ساختار قدرت در خانواده و رضایت‌مندی زناشویی؛ ۱۴. آداب و سنن اجتماعی؛ ۱۵. ملاک‌های انتخاب همسر؛ ۱۶. شیوه‌های انتخاب همسر (فاتحی زاده و همکاران، ۱۳۹۰).

یافته دیگر این که، تاب‌آوری میان شوهرداری اسلامی و رضایت زناشویی کارمندان زن شهرداری یزد، نقش واسطه‌ای ندارد. ویت هد و پوپ (۲۰۰۲) مدعی شده‌اند امروزه، بسیاری از زنان، ترجیح می‌دهند به دلیل زیاد بودن مسئولیت‌ها و کارهای خانه ازدواج نکنند و آن‌ها که ازدواج می‌کنند، میزان رضایت‌مندی زناشویی را براساس میزان توانایی خود در انجام دادن وظایف شغلی بیرون از خانه ارزیابی می‌کنند (به نقل از: رستم شامحمدی). ملتزر و مک نالتی (۲۰۱۰) معتقدند ادراک زن از جذابیت و فراوانی و نیز رضایت جنسی همسران، آثار مطلوبی بر رضایت‌مندی زناشویی زوجین دارد. گراهام و

همکاران او (۲۰۰۰) معتقدند درباره زنان، میزان حمایت، بیشتر از مکفی بودن حمایت، رضایتمندی زناشویی را تحت تأثیر قرار می‌دهد (به نقل از: لیلا آگاه، ۱۳۹۳). بنابراین، در رابطه میان شوهرداری اسلامی و رضایت زناشویی کارمندان زن شهرداری یزد، متغیرهای میانجی دیگری هستند که درصد بیشتری از واریانس رضایت زناشویی را تبیین کنند. این پژوهش همانند دیگر پژوهش‌ها محدودیت‌هایی دارد؛ برای نمونه، نارسایی‌های ذاتی مربوط به روش پژوهش مبتنی بر پرسشنامه. که می‌تواند بر تعمیم‌پذیری نتایج پژوهش اثرگذار باشد مهم‌ترین محدودیت این پژوهش است. با توجه به معنادار بودن تأثیرات همسرداری اسلامی بر رضایت زناشویی، به سازمان‌ها و مؤسسات مرتبط با امر ازدواج پیشنهاد می‌گردد دوره‌ها و کلاس‌های آموزشی‌ای برای آموزش بهتر آیین همسرداری اسلامی برگزار کنند تا رضایتمندی زناشویی زوجین افزایش یابد.

منابع

۱. اسلام‌پور، کریمی، عسکری (۱۳۸۶)؛ «معیار گزینش همسر در آموزه‌های اسلام»؛ ماهنامه پاسدار اسلام؛ ش ۳۱۰، ص ۱ تا ۱۹.
۲. ابوالمعالی، خدیجه، مینا مجتبایی و ندا رحیمی (۱۳۹۲)؛ «پیش‌بینی رضایت از زندگی زناشویی بر اساس مهارت‌های حل مسئله اجتماعی و هوش معنوی در افراد متأهل»؛ مجله علوم رفتاری؛ ش ۲، د ۷، ص ۱۱۵ تا ۱۲۲.
۳. اسماعیلیان، زهره و آذرقلی زاده (۱۳۹۳)؛ «نقش مؤلفه‌های سرمایه اجتماعی بر رضایت زناشویی دانشجویان متأهل»؛ مجله دانش و پژوهش در روانشناسی کاربردی؛ ش ۲، ص ۳۷ تا ۴۶.
۴. آگاه، لیلا (۱۳۹۳)؛ «اثر بخشی مداخله شناختی رفتاری گروهی بر افزایش رضامندی زناشویی زنان دارای تعارض زناشویی (با مقیاس اسلامی)»؛ نشریه روانشناسی و دین؛ س ۷، ش ۲، ص ۶۱ تا ۸۰.
۵. خراسانی، محمد و مهدی قناد (۱۳۸۵)؛ «بررسی علل و انگیزه‌های مؤثر بر ازدواج افراد ۲۵ تا ۴۵ سال شهر بیرجند و رابطه آن با میزان رضایت از زندگی زناشویی»؛ مجله علوم اجتماعی؛ ش ۷، ص ۱۴۳ تا ۱۷۴.
۶. خلعتبری، جواد و صونا بهاری (۱۳۸۹)؛ «ارتباط بین تاب‌آوری و رضایت از زندگی»؛ مجله روانشناسی تربیتی؛ ش ۲، ص ۸۳ تا ۹۴.
۷. خندان‌دل، سحر و حسین کاویان‌فر (۱۳۹۴)؛ «نقش اعتماد در روابط بین فردی و تاب‌آوری خانواده در رضایت زناشویی زوج‌های شاغل»؛ دوفصلنامه آسیب‌شناسی، مشاوره و غنی‌سازی خانواده؛ د ۱، ش ۴، ص ۱۴ تا ۳۱.
۸. خوش‌اندام و فاطمه فروجی (۱۳۹۱)؛ «اخلاق خانواده و آیین همسر داری در سیره امام رضا (علیه السلام)؛ دانشکده الهیات و معارف اسلامی، دانشگاه تربیت معلم سبزوار.
۹. شامحمدی، رستم (۱۳۹۱)؛ «تحویل مفهوم جوهر ارسطویی در فلسفه آلفرد نورث و ایتهد»؛ د ۲؛ ش ۴، ص ۱-۱.

۱۰. دانش، عصمت و مریم حیدریان (۱۳۸۵)؛ «رابطه‌ی علاقه و احترام متقابل با رضایت زناشویی همسران در شهرستان قم»؛ فصلنامه‌ی تازه‌ها و پژوهش‌های مشاوره؛ س ۵، ش ۱۸، ص ۵۹ تا ۶۸.

۱۱. میکائیلی، نیلوفر و همکاران (۱۳۹۱)؛ «مقایسه‌ی تاب‌آوری، رضایت زناشویی و سلامت روان در والدین با کودکان دارای ناتوانی یادگیری و عادی»؛ مجله‌ی روانشناسی مدرسه؛ د ۳، ش ۵۱، ص ۱۲۰ تا ۱۳۷.

12. Annala kshmi, n. (2008); The resilience individual- a persona lity analyses; Journal of indian academy of applied psychology, 34, 110, 118.

13. Broman, C.L. (2005); Marital quality in black and white marriages; Journal of Family Issues, 26(4), 431-441.

14. Connor km, davidson jr(2003);...development of anew resilience scale: the connor- davidson resilience scale (CD- RISC); Depress Anxiety: 18: 76-82.

15. Diener, E., lucus , R, Schimmack , u., & Helliwell, j. (2009); well- being for public policy new york: Oxford univwrsity press.

16. Ebrahimi, K.S., Dastjerdi, R., Vahidi, T. & Ghanifar, M.H. (2013); The Relationship between Spiritual Intelligence and Emotional Intelligence with Life Satisfaction Among Birjand Gifted Female High School Students; The 3rd World Conference on Psychology, Counseling and Guidance, Published on Social and Behavioral Sciences, Vol. 84, pp. 314–320.

17. Across cultures and contexts. University of toronto press. Toronto, on, canada.

18. Masten, A., Best, A., & Germezy, k. (1990); Resilievcy and development: contribution from the study of children who overcom adversity *Development and psychopathology*, 2 ,425.
19. Meltzer ,A. L, & McNulty, J. K, (2010); Body image and marital satisfaction: Evidence for mediating role of sexual frequency and sexual satisfaction; *Journal of Family Psychology* ,v. 24, p. 156-164.
20. Whitehead, B. D, & Popenoe, D, (2002); State of our unions: The social health of marriage in America, Why men won't commit, exploring young men's attitudes about sex, dating and Graham, C. W, & et al, (2000); Parental status, social support, and marital adjustment; *Journal of Family Issues*, v. 21 (7), p. 888-905.
21. Dudley MG, Kosinski FA. (1990); Religiosity and marital satisfaction: A research note. *Fam Relations*; 32(1) :78-86. 22.
22. Rabinson LC, Blanton PW. (1993); Marital strengths in enduring marriages. *Fam Relations*; 42:333-45.
23. Rabinson LC, Blanton PW. (1993); Marital strengths in enduring marriages; *Fam Relations.*; 42:333-45.